

в інформаційному просторі / Н. М. Полянська // Історичні студії Волинського національного університету імені Лесі Українки – 2009. – Вип. 2.

10. Портнов А. «Велика Вітчизняна війна» в політиках пам'яті Білорусі, Молдови та України: кілька порівняльних спостережень / Андрій Портнов // Україна Модерна – 2010. – Вип. 4.

11. Разом на одній землі: історія України багатокультурна : навч. посібн. – Львів : ЗУКЦ, 2012. – 332 с.

12. Соловьев А. И. Политология: политическая теория, политические технологи : учеб. пособ. – М. : Аспект Пресс, 2000. – С. 180.

13. Шаповал Ю. Чи подолано «волинський синдром»? // День. – 2003. – 15 березня.

Дмитро Веденєєв
(Київ)

Гуманітарна безпека України та «історичний чинник» конфліктогенності в українсько-польських відносинах

Одним із магістральних напрямів розвитку сучасного світу стало формування так званого «VI технологічного укладу», основні контури якого вивчаються, моделюються або вже впроваджуються у провідних країнах світу. Карта «VI технологічного укладу» включає (поряд із біотехнологіями, нанотехнологіями, роботехнікою та штучним інтелектом) і такі напрями, як «високі гуманітарні технології» та «технології збирання й знищення соціальних суб'єктів» [11, 324–326]. Інакше кажучи, відбувається прискорений розвиток новітніх технологій впливу на свідомість, які від простого управління людьми та спільнотами переходять на рівень творення віртуальної реальності (що сприймається як реальність дійсна), конструювання спільнот із завданими характеристиками, або знищення (завдання деструктивного впливу) легітимного державного ладу, традиційної культури, ментальності народів тощо.

Сучасні інформаційно-психологічні технології впливу на свідомість базуються на нечуваних можливостях електронних і друкованих засобів масової інформації, досягненнях аналітичної психології, психології «колективного несвідомого», лінгвістики, психолінгвістики, семіотики, семантики, положень біхевіоризму, постмодернізму та інших специфічних інтелектуальних продуктів [5], які інтенсивно розвивалися на Заході з останньої чверті XIX ст. Провідні держави набули і величезного досвіду застосування (як для управління власними народами, так і для дестабілізації своїх геополітичних противників у «холодній війні» 1946–1991 рр.), технологій «заміни дійсності псевдодійсністю» (за визначенням А. Безансона) [1, 46–47].

Слід зазначити, що саме на гуманітарну сферу України скеровано зовнішні цілеспрямовані інформаційно-психологічні впливи з метою послаблення реального суверенітету держави й морально-психологічної стійкості народу. Їх

виникнення пов'язане з інформаційними впливами глобалізації, радикальними змінами у системі міжнародних відносин після розпаду комуністичного блоку та СРСР, суперечливими суспільно-політичними й ідейно-духовними процесами у суміжних з Україною державах, боротьбою зовнішніх центрів сили за вплив на ситуацію в Україні та її зовнішню політику з урахуванням вагомого геополітичного та гео економічного потенціалу України, що відбувається на фоні суттєвого послаблення сектора безпеки та оборони України, нестабільності її внутрішньополітичного становища, обмежених економічних можливостей держави.

Зокрема, у східноєвропейських посткомуністичних країнах ідеологічний вакуум, що утворився після скасування офіційної ролі комуністичної ідеології, почав заповнюватися елементами історичного традиціоналізму, етнонаціоналізму, ксенофобії, територіального ревізіонізму тощо. У сфері історичної пам'яті виявилася суспільно-політична й суспільно-психологічна хвиля ностальгії за імперським минулим і втраченим статусом регіональних лідерів. За визначенням угорського філософа Й. Бібо, «виник такий психологічний настрій, якому притаманний стан істерії», діячі «національної науки перейшли до “наукового” обґрунтування історичного, а за відсутністю такого – доісторичного права нації на існування, її місії, яка виправдовує самостійне, суверенне національне буття, “наукових” аргументів в територіальних суперечностях... Така “наука” привчила національну еліту виходити не з реальної дійсності, а з вимог, які висуваються навколишньому світу» [2].

Згадані процеси рельєфно виявилися на прикладі Республіки Польща (РП). У своїх геополітичних планах (передусім – із здобуття статусу регіонального лідера на просторі від Скандинавії до Каспію) Польща особливу роль відводить Україні, що додатково зумовлено і зрозумілими історико-культурним чинниками. Остаточний відрив України у політичному плані від близькості з Росією (у сучасних умовах – шляхом її введення до членів НАТО та ЄС) залишається традиційним завданням польської зовнішньої політики впродовж століть, що особливо виявилось, за часів Ю. Пілсудського. У доктрині «прометеїзму», зі статусом Польщі як лідера своєї антіросійської федерації держав навколо Росії, пропольській Україні (без її західних земель або навіть і Правобережжя) відводилася життєво важлива для Польщі роль «смуги безпеки» між Варшавою та Москвою. Водночас, за даними соціологічних опитувань, лише 7 % поляків-респондентів прихильно ставилися до українців, більшість опитаних вважала їх противниками Польщі у роки Другої світової війни. Польща від обмеженого регіонального лідерства почала висувати претензії на політичне домінування на величезному просторі Балто-Чорноморського блоку (країни Східної та Центральної Європи, колишньої Югославії, Литва, Білорусь, Україна).

Реалізація Стратегічної програми розширення впливу Польщі на Схід передбачає посилення позицій Римо-католицької та Греко-католицької церков,

підтримку піднесення національно-культурної самоідентифікації поляків – громадян України, створення приватних підприємств зі змішаним капіталом для фінансування реалізації програми, творення лобістських позицій в органах місцевої та центральної влади. За прогнозами спеціалістів, при чисельності етнічних поляків в Україні у приблизно 220 тис. т. зв. «картою поляка» (завуальований механізм отримання подвійного громадянства й забезпечення лояльності до Польської держави) побажають скористатися до 1 млн громадян України.

Зрозуміло, що «Третя Річ Посполита» докладає зусиль до заохочення лояльності до себе, до налагодження різноманітних контактів (на морально-психологічній основі та через надання допомоги у самореалізації) з українськими студентами, які навчаються у вищих навчальних закладах Польщі, активістами національно-культурних і громадсько-політичних польських об'єднань, католицьких громад, священниками РКЦ, яким визначені парафії в Україні, римо-католицькими місіонерами, викладачами недільних католицьких шкіл, представниками польських громадських і римсько-католицьких благодійних організацій (об'єднань), які працюють в Україні, польськими приватних підприємств.

«Довгостроковий план економічної колонізації кресових земель» («кресами» або «східними кресами» у Польщі іменують регіони України, які до вересня 1939 р. входили до складу Польщі) передбачає утворення на території західного регіону України підприємницьких, комерційних та банківських структур із домінуючою часткою польського капіталу [4; 8–9; 10].

У рамках двосторонніх відносин між Україною та Республікою Польща, які носять характер стратегічного партнерства, польська сторона активно наполягає на включенні до порядку денного міждержавного співробітництва проблем історико-гуманітарного характеру. Нерідко питання минулого штучно пов'язуються польською стороною із суто економічними питаннями, євроінтеграційними спрямуваннями нашої держави. Характерними проявами конфронтації в історико-гуманітарній площині, яка інспірувалася націоналістично налаштованими неурядовими організаціями РП (певні з них частково фінансуються урядом РП, у 2003 р. в Україні працювало 136 польських неурядових організацій або їх філій), стали т. зв. протистояння навколо реставрації Меморіалу Орлят (некрополя полякам, що загинули у боях за Львів у листопаді 1918 р.), «війна пам'ятників» на Волині, яку вдалося припинити зі значними труднощами, аж до використання можливостей спецслужб України. Неурядові організації (НУО) фінансуються Фондом Форда, Фондом Баторія тощо, а для координації роботи НУО створено групу «Закордон» при Фонді Баторія.

Активністю відзначається НУО «Вспульнота польська» (ВП), більшість керівників якої є науковими та релігійними діячами право-націоналістичної орієнтації (створена 1990 р. за підтримки «Солідарності» та єпископату РКЦ, частково фінансується з бюджету Міністерства культури Польщі). ВП координує

діяльність таких організацій, як «Товариство увічнення пам'яті жертв ОУН», «Товариство шанувальників Львову та його східних окраїн», «Федерація кресових організацій», «Унія демократична» та інших правоконсервативних та націоналістичних організацій. На базі «Товариства кресов'яків» створено партію «Польське стронніцтво кресове» з програмною ідеєю повернення «втрачених» територій. Назагал ВП виконує значущі функції зовнішньополітичного впливу там, де польський уряд за статусом не може вдатися до відповідних кроків [8–9].

Незважаючи на зусилля керівництва України й Польщі з налагодження стратегічного партнерства, низка неурядових організацій та клерикальних центрів проводить роботу спрямовану на втручання у внутрішні справи України, інспірування сепаратистських й автономістських настроїв. Вони активно використовуються у рамках тактики «тихої полонізації», «поширення польського впливу на схід», «малих кроків».

Не можна обійти увагою деструктивну діяльність Товариства кресов'яків, Товариства увічнення пам'яті жертв українських націоналістів, Товариства польських комбатантів, які входять до Світового конгресу кресов'яків з його гаслом відновлення кордонів Польщі 1939 р. Представники цих осередків активно вдаються до використання історичних відомостей для маніпулювання суспільною свідомістю. Радикали з польського боку факти кровопролиття 1942–1947 рр. використовували для обґрунтування традиційної тези про «паталогічну агресивність української нації». Вони ж ініціювали порушення кримінальних справ проти тих польських істориків, які намагаються об'єктивно висвітлювати спірні проблеми минулого.

Поширеною практикою стало застосування польською стороною подвійних стандартів в оцінці драматичних подій в українсько-польських стосунках (на кшталт Українсько-польської війни 1918–1919 рр. та боїв за Львів у листопаді 1918 р., «Волинської різанини» 1943–1944 рр., оцінки діяльності ОУН та УПА і їх супротивника – націоналістичної Армії Крайової, операції «Вісла» 1947 р. тощо), коли відповідальність і «зобов'язання до каяття» покладаються винятково на українську сторону. Підходи польської сторони не зазнають істотних коригувань зі зміною персонального складу вищої влади України.

На нашу думку, таку позицію польської сторони зумовлюють:

- особливості суспільної свідомості громадян Польщі, для якої властиві загострена увага до драматичних сторінок історичної пам'яті, рефлексії з приводу великодержавного, імперського минулого Польщі;

- активний розвиток у РП т. зв. «кресового» руху (неурядові організації та рухи, які до нього входять, вважають «історично несправедливим відторгнення» від Польщі «східних кресів» – Східної Галичини й Західної Волині, Правобережної України, виношують реваншистські настрої, які можуть мати продовження у вигляді територіальних претензій до України). «Кресов'яки» активно використовують чинник національної пам'яті, нерідко фальсифікують реальний перебіг історичних

подій з погляду великодержавних та українофобських настроїв. Саме на вимоги «кресового руху» 25 березня 2013 р. Сейм Республіки Польща (РП) створив «Парламентську групу у справах кресів, кресов'ян і спадщини східних земель», що стало серйозним морально-політичним реверансом законодавчого органу у бік організацій, які відверто висувають територіальні претензії до України;

– проведення Польщею політики «просування польського впливу на Схід» шляхом зміцнення позицій Римо-католицької церкви, активізації національної свідомості етнічних поляків – громадян України, створення національно-культурних товариств українських поляків, запровадження «карти поляка» як завуальованої форми подвійного громадянства;

– прагненням польських політиків і провідних політичних сил через «перемоги на історичному фронті», підтримку націоналістичних неурядових організацій підвищити свій авторитет серед патріотично налаштованого електорату за умов піднесення консервативно-націоналістичних та католицько-традиціоналістських настроїв (котрі, зокрема, уособлювали брати Качинські та пов'язані з ними політичні партії).

Декомунізація у Польщі відкрила простір відродженню великопольських, націоналістично-імперських ідеологем, які не тільки вкорінювалися століттями, але й успішно пережили у громадській свідомості часи «народної влади». Під цим була об'єктивно-історична основа – довгий період існування Польсько-Литовської держави, Першої та Другої Речі Посполитої, які захопили й утримували величезні етнічні території інших народів, включаючи й український. На Правобережній Україні до 1917 р. польські шляхтичі займали сильні позиції в аграрному секторі, утримуючи 48 % ораної площі Волині, 55,4 % – Поділля, 44% – на Київщині [12, 77]. У державі з войовничою елітою й своєрідною шляхетською демократією формувався імперський дух, готовність «вогнем і мечем» покарати тих, хто наслідиться посягнути на територіальні й експлуаторські права Варшави [6; 14].

З іншого боку, в Україні мешкає понад 200 тис. етнічних поляків, що мають компактні райони проживання у Житомирській, Хмельницькій, Вінницькій, Львівській областях. У їх середовищі за безпосередньою участю офіційних представництв та неурядових організацій РП іде процес зміцнення національної самоідентифікації, етнокультурного й освітнього відродження, громадсько-політичного структурування. Нині в Україні діє до 20 громадських об'єднань місцевих поляків. Провідні з них – «Федерація польських товариств в Україні», «Союз поляків України». Розбудові польської освіти сприяє «Фонд допомоги польським школам на Сході ім. Т. Гоневича». Польща стимулює створення в Україні єдиної польської громадської організації, розширюється мережа установ «полонії» – «польських домів» тощо.

Водночас слід відверто визнати, що деструктивним впливам на історико-гуманітарну сфери сприяє низка чинників, що склалася історично, або утворилася

після 1991 р. унаслідок серйозних прорахунків у внутрішній та гуманітарній політиці, навмисного перетворення сфери історичної свідомості у поле протиборства між політичними силами всередині держави, руйнації традиційних науково-освітніх та культурних інститутів, занепаду суспільної моралі, розшарування населення пострадянської України за політичною, соціально-майновою, регіональною, етноконфесійною ознаками. Серед таких чинників можна виокремити такі:

- ситуативний, кон'юнктурний характер формування політики національної пам'яті, в основу якої не було покладено прийнятних для суспільства, науково обґрунтованих, закріплених у нормативно-правовому відношенні принципів і настанов із розробки та реалізації політики національної пам'яті як комплексу заходів, що розробляються і здійснюються органами влади (за участю об'єднань громадян) з метою формування історичної свідомості через систему засобів масової інформації, освіти, науки, культури, комемораційної діяльності тощо;

- відсутність чітко артикульованої загальнодержавної доктрини (концептуального бачення) перспективного суспільного розвитку («національної ідеї») як базового документа, що визначає і пріоритети політики національної пам'яті;

- наявність суттєвих регіональних, соціокультурних, етноконфесійних відмінностей, різкого соціального та партійно-політичного розшарування суспільства, що вело до ерозії надособистісної (громадянської) свідомості на користь акцентуванню етнічної, регіональної, корпоративної ідентичності;

- відсутність привабливої, гнучкої політики у сфері міжнаціональних відносин та по лінії Центр-регіони, незадовільне фінансування програм мовно-культурної інтеграції корінних неукраїнських народів в українську громадянську націю;

- насадження у суспільній свідомості (особливо у 2005–2009 рр.) виключно віктимного уявлення про національну пам'ять як про «реєстр» історичних трагедій і лише негативних подій. На сторінках дисертацій та солідних видань усерйоз пропонували: «у національній свідомості має вибудовуватися історичний символічний ряд: Батурин–Крути–Голодомор–УПА», якому належить стати «джерелом гордості за здобуту дорогою ціною незалежність» [7, 50];

- вплив на формування та функціонування національної пам'яті конфліктного характеру моделей пам'яті (передовсім – «української радянської» та «української національно-громадянської» моделей), відсутності у певної частини населення усвідомленої громадянської самоідентифікації, або переваги локальної ідентичності над загальнодержавною;

- помітне зменшення обсягу навчального часу, який відводиться на вивчення історичних дисциплін у вищих навчальних закладах, серйозні методичні проблеми викладання історії у загальноосвітній школі, зокрема – вплив на зміст викладання вітчизняної історії (та навчальної літератури) регіональних уподобань та історичних міфів тощо.

Окремо зазначимо, що українська сторона нерідко займає пасивну наукову й інформаційну позицію у випадках поширення відомостей, що односторонньо ганьблять українців. Безсумнівно, навмисне пригадування взаємних образ і кривд, якими за століття рясно просякнуті українсько-польські відносини, перетворення цього процесу у самоціль (як на міждержавному рівні, так і у сфері історико-гуманітарного співробітництва) є контрпродуктивним підходом, і не має раціональної перспективи. Водночас звертає на себе увагу те, що польська сторона (сучасні польські історики зокрема) у ході обговорення взаємного збройного конфлікту 1942–1947 рр. настирливо намагаються уникнути розгляду цієї драми у всьому контексті українсько-польських відносин (передовсім – з 1918 р.).

Не заперечуючи очевидну позитивну цивілізаційну спадщину тривалого сусідства двох народів (держав), доводиться враховувати, що тривалий час перебування українських земель у підпорядкованому (пригнобленому) статусі у складі Польської держави не міг не призвести до накопичення конфліктогенних обставин, котрі глибоко вкорінилися (у вигляді своєрідних архетипів, комплексів, стереотипів) у товщі ментальності, масової свідомості. У свою чергу, вибухоподібна дестабілізація міжнародної та воєнно-політичної обстановки, руйнація державницького ладу та надлам суспільної моралі (класичним прикладом яких може слугувати період Другої світової війни) неминуче призводили до вивільнення старих етноконфесійних та соціально-економічних порохів, активізували механізми колективної афективної пам'яті чим, зрозуміло, намагалися скористатися і провідні військово-політичні сили сторін, так і третя сторона.

Зокрема, як уявляється, українські історики повинні бути готові аргументовано, із відповідним джерельним обґрунтуванням парировати кон'юнктурні твердження польської сторони про «неконфліктний» характер ретроспективи двосторонніх відносин, який, мовляв, «виключає» накопичення передумов до спалаху обопільного насильства у ситуації, коли обидві сторони намагалися зі зброєю в руках «переглянути» («відновити») статус-кво двосторонніх відносин. Судження польських істориків про те, що гострота помсти «українських різунів» полякам «неадекватна» історичним образам носить скоріш абстрактно-демагогічний характер.

Із цією метою додаткового вивчення (узагальнення) потребує широкий масив архівних документів та інших джерел стосовно становища українських земель у складі Польської держави. Для прикладу частково наведемо історико-статистичні дані, зібрані українськими радянськими дослідниками у 1990–1991 рр. у відповідь на висування вже посткомуністичною Польщею матеріальних претензій (!) до СРСР [дані наводяться за: 13].

Було з'ясовано, що впродовж агресивної війни та окупації західноукраїнських земель (ЗУЗ) до 1920 р. у регіоні поляками було знищено, виведено з ладу $\frac{3}{4}$ промислового фонду. Лише на теренах сучасної Вінницької обл. збитки від

безчинств формально союзних УНР польських військ (1920 р.) становив 31447963 крб. Серйозно постраждала культурна спадщина: так, на території сучасної Хмельницької обл. поляки знищили 39 релігійних пам'яток XIV–XVIII ст., вивезли 15 тис. цінних архівних справ, пограбували музеї.

Після 1921 р. зі складу дореволюційної Росії Польщі відійшло 249 тис. кв. км земель, із яких 126 тис. – власне українські землі. У 1919–1920 рр. у польських концентраційних таборах перебувало до 70 тис. мешканців ЗУЗ, високим був рівень смертності, натомість у 1919–1929 рр. на ЗУЗ (передовсім – на Волинь) переселилося 77 тис. польських «осадників», котрі отримали понад 600 тис. га родючих земель. Станом на 1931 р. на ЗУЗ проживало 5,6 млн українців і 2,2 млн поляків.

Під час сумнозвісної «пацифікації» українського населення у 1930 р. влада Другої Речі Посполитої провела військово-поліцейські акції у 800 українських селах 17 повітів. У низці селищ усе доросле населення піддали фізичному покаранню шомполами, арештовано 1 700 і віддано під суд 1 143 активістів протестного руху, на українське населення накладена контрибуція.

Що стосується становища у культурно-освітній сфері, то у 1937 р. лише 6 % шкіл на ЗУЗ були українськими. Станом на 1931 р. частка неписьменного населення становила: у Волинському воєводстві – 52 %, Станіславському – 42 %, $\frac{3}{4}$ дітей у 1926 р. страждали на сухоти, серед селян Львівського воєводства на них хворіло $\frac{2}{3}$. До 1933 р. частка українців серед студентів не перевищувала 13 %. У 1925–1938 рр. із регіону емігрувало 373 тис. осіб. Загалом обсяг національного продукту, який Україна недоотримала з території нинішніх областей Західної України, що підпали під владу Польщі з 1923 р., оцінювався у 12,5 млрд радянських карбованців за курсом 1989 р.

Досвід останніх років свідчить, що навіть щирі наміри України проводити політику міжнаціонального примирення, визнання негативних нашарувань у відносинах із сусідами в минулому (а подекуди й одностороннє каяття) зовсім не гарантує нашій державі адекватного ідейно-історичного «роззробрення» та відмови від подвійних стандартів, інформаційно-психологічної агресивності з протилежної сторони.

Відтак, у справді тривожній ситуації (пов'язаній із радикалізацією політичної та суспільно-інформаційної позиції польської сторони навколо 70-ї річниці Волинської трагедії 1943–1944 рр.) українські історики, співробітники ЗМІ в інтересах забезпечення гуманітарної безпеки своєї країни мають вдаватися до:

– роз'яснення змісту провідних інформаційно-психологічних, етнополітичних методів і прийомів, котрі застосовуються для руйнації національної пам'яті, зокрема – через огульне прищеплення масовій свідомості та привнесення в атмосферу українсько-польських стосунків виразно негативного історичного іміджу українців, одностороннього, упередженого тлумачення причин та перебігу українсько-польського недержавного збройного конфлікту 1942–1947 рр.;

– професійної протидії фальсифікації (фабрикації) історико-документального матеріалу, або приховування «небажаної» історико-документальної бази, інформації, застосування спекулятивних (маніпулятивних) прийомів інтерпретації фактичного матеріалу;

– відсічі наполегливій дискредитації («демонізації») історичної спадщини ролі українців у контексті згаданого конфлікту;

– запобігання, у межах своєї компетенції, творенню польською стороною міфологізованих «місць пам'яті» (пам'ятників, меморіалів тощо) як засобу некритичного укорінення загострено-негативних трактувань минулого України (його спірних, болючих проблем) тощо [3].

Історична наука в хорошому утилітарному розумінні спроможна озброювати державу й політиків переконливими, обґрунтованими аргументами в обстоюванні міжнародно-правового, державно-територіального статус-кво України. Розуміючи об'єктивність регіональних, вікових, соціально-корпоративних відмінностей у поглядах на минуле, історики здатні саме на наукових манівцях надати суспільству консолідуючі чинники, матеріал для формування поваги до свого минулого як до обов'язкового елементу самоповаги суспільства в цілому, неодмінної передумови готовності до захисту Вітчизни. Самі ж історики не повинні плекати у собі соціально-психологічний комплекс меншовартості (він свідомо насаджується для духовного паралізування волі до обстоювання всіх законних прав держави або народу). У нас немає ніяких історичних підстав вважати свою історію найбільш кривавою та недолугою.

Список використаних джерел та літератури

1. Безансон А. Лихо століття: про комунізм, нацизм та унікальність голокосту / А. Безансон. – К. : Пульсари, 2007. – 136 с.
2. Бибіо І. Нищета духа малых восточно-европейских государств / И. Бибіо // ЭКО – 1992. – № 4.
3. Веденєєв Д. В. Військова історія як інструмент обстоювання територіальної цілісності Української держави / Д. В. Веденєєв // Воєнна історія Поділля та Буковини: матеріали Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції (25–26 листопада 2009 р.). – Кам'янець-Подільський, 2009. – С. 413–419.
4. Григорьев В. Военно-политические игры / В. Григорьев // 2000. – 2009. – 15 мая.
5. Жарков Я. М., Поліщук С. М. Психолінгвістика, етнопсихологія, соціопсихологія як теоретичні основи інформаційно-психологічного впливу / Я. М. Жарков, С. М. Поліщук // Матеріали науково-практичного семінару «Інформаційна боротьба: проблеми та шляхи їх вирішення». – К. : НАОУ, 2004. – С. 46–72.
6. Земський Ю. С. Польський, російський та український проекти націотворення щодо Правобережної України середини ХІХ ст. : автореф. дис. ... д-ра істор. наук. : 07.00.02. / Ю. С. Земський. – К. ; 2012. – 38 с.
7. Зерній Ю. О. Державна політика пам'яті в Україні: становлення та сучасний стан / Ю. О. Зерній // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 3. – С. 41–51.
8. Иванников И. Скрытая угроза-3: неправительственные организации / И. Иванников // Секретные материалы. – 2009. – № 7.
9. Иванников І. Польські спеціальні служби / І. Иванников // Волонтер. – 2012. – № 6. – С. 52–58.
10. Лозунько С. Двойные стандарты в ущерб национальной безопасности // «2000». – 2009. – 15 мая.

11. Малинецкий Г. Доклад о перспективах РФ // Калашников М. Новая опричнина, или Модернизация по-русски / Максим Калашников и др. – М. : Фолио, 2011. – 448 с.
12. Симоненко Р. Г. Імперіалістична політика Антанти і США щодо України в 1919 р. / Р. Г. Симоненко. – К. : АН УРСР, 1962. – 440 с.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.1.– Оп.32. – Спр.2867. – Арк. 16–84.
14. Щегельська Ю. Месіанство, сарматизм, прометеїзм... Вплив політичних поглядів польських мислителів на роль, місце та цивілізаційну місію Польщі й поляків у світі, на формування інтегрованого образу країни / Ю. Щегельська // Віче. – 2008. – № 1. – С. 51–53.

Андрій Козицький
(Львів)

Волинські події 1943 р.: невдала спроба «геноцидної інтерпретації»

Трагічні події 1943 р. на Волині є одним із тих історичних сюжетів, котрі незмінно викликають гостру полеміку не лише у середовищі фахових істориків, але й також серед публіцистів та політиків. Оцінки цих подій в українській та польській історіографії найчастіше є діаметрально протилежними. На превеликий жаль багато інтерпретацій Волинських подій 1943 р. ґрунтуються на припущеннях та узагальненнях. Такі, дуже часто радикальні й односторонні оцінки не залишають місця для рефлексії над власною виною та відповідальністю, а також для роздумів над жертвами й травмами іншої сторони конфлікту.

У цьому контексті варто підкреслити, що протягом останнього десятиліття польські оцінки українсько-польського конфлікту часів Другої світової війни виразно радикалізувалися. Якщо десять років назад лише порівняно незначна частина польських науковців і політиків називали конфлікт 1943 р. на Волині геноцидом польського народу, то сьогодні такі заяви зайняли помітне місце у публічному просторі сусідньої держави. Яскравим прикладом такої зміни суспільного дискурсу став зареєстрований на початку квітня 2013 р. у Сеймі Речі Посполитої проект постанови, котра називає події 1943 р. на Волині «геноцидом», а низку українських політичних та військових структур – «злочинними організаціями». Звертає на себе увагу той факт, що Сейм не так давно вже розглядав це питання, виявивши більшу стриманість. У прийнятій 15 липня 2009 р. «Постанові Сейму Речі Посполитої Польської у справі трагічної долі поляків на Східних Кресах» те, що відбулося на Волині було названо «трагедією» та «етнічним чищенням, що має ознаки геноциду». Таким чином протягом чотирьох років польська оцінка подій 1943 р. на Волині суттєво змінилася.

Прикметно, що законодавчий орган Третьої Речі Посполитої ніколи не приймав актів, котрі б оголошували геноцидом політику Третього